

KADIRLI İLÇESİ'NDE KIR NÜFUSUNUN DAĞILIŞI VE YOĞUNLUĞU*

The Disperse and Density of Rural Population in the District of Kadırlı

Döndü ÜÇEÇAM KARAGEL¹ Hulusi KARAGEL²

ÖZET

Kadırlı ilçesi kır nüfusunun dağılışında tarımsal yapı ile birlikte morfolojik özellikler, hidrografi ve ulaşım ağı en önemli faktörlerdir. Araştırma sahasında nüfus daha çok ova köylerinde toplanmıştır. Burada nüfusun yoğunlaşmasına neden olan en önemli faktör Savrun Çayı'nın yaydığı alüvyonlardan oluşmuş, zirai potansiyeli yüksek topraklardır.

Kadırlı ilçesi köylerinin % 50'si az nüfuslu köyler grubunda yer almaktadır. Bu gruptaki köyler genellikle ilçedeki ortalama köy nüfusunun (611 kişi) altında nüfusa sahiptirler.

1935 yılında ova ünitesinde yoğunlaşmış olan nüfus, 1965 yılında da bu özelliğini korumuştur. 1935 ve 1965 yılında nüfus, daha çok Savrun Çayı yatağı ve çevresiyle, ilçe merkezine yakın olan kesimler ve önemli ulaşım güzergâhları boyunca toplanmıştır. 1990 yılı sonrasındaki dönemlerde ise ova ünitesinde yer alan yerleşmelerde ciddi nüfus kayıpları olurken, dağlık ve tepelik sahalarda nüfus kayıpları görülmediği gibi, artışlar dikkat çekmektedir. Buna ek olarak Aslantaş Barajı'nın yapımıyla birlikte sulanabilen tarım arazilerinin artışı bu bölgede nüfusun yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadırlı, Nüfus dağılışı, Nüfus yoğunluğu, Kır Nüfusu

ABSTRACT

The morphologic features, hydrography and transportation systems together with agricultural structure are the most important factors in the rural population disperse in Kadırlı county. In our study area, the population concentrates especially in the plain villages. Here, the most significant factor of this population concentration is the alluvial soil, formed by Savrun Brook and having high agricultural potential.

The fifty percent of the villages of Kadırlı are in the group of villages of less-densed population. These villages have generally the population less than the average village population (611 people) in the county.

The population density, concentrated in the plain unit in 1935, has preserved this characteristic in 1965, too. Between 1935 and 1965, the population dispersed especially in Savrun Brook bed and its

* Bu makale, FÜBAP tarafından 1046 nolu proje kapsamında desteklenen "Kadırlı İlçesi'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası" isimli çalışmaya dayanarak hazırlanmıştır.

¹ Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fak., Coğrafya Bölümü; ducecam@firat.edu.tr

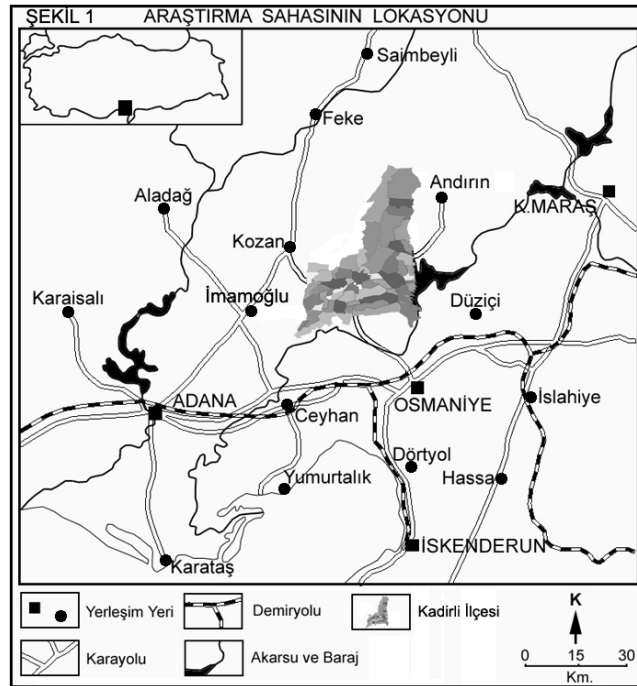
² Uzm. Coğ., Elazığ Bilim ve Sanat Merkezi; hulka2367@hotmail.com

environment, in the areas near to county-centrum and along the important transportation passages (main line, high road). After 1990, there has been serious decreases of population in the plain unit, on the other hand in the mountainous areas and hights no decrease of population is seen, contrarily there is increase. In addition to this, after the building of Aslantaş Dam, the increase of irrigable agricultural areas has given way to the population density in this region.

Key Words: Kadirli, The disperse of population, The density of population, Rural Population

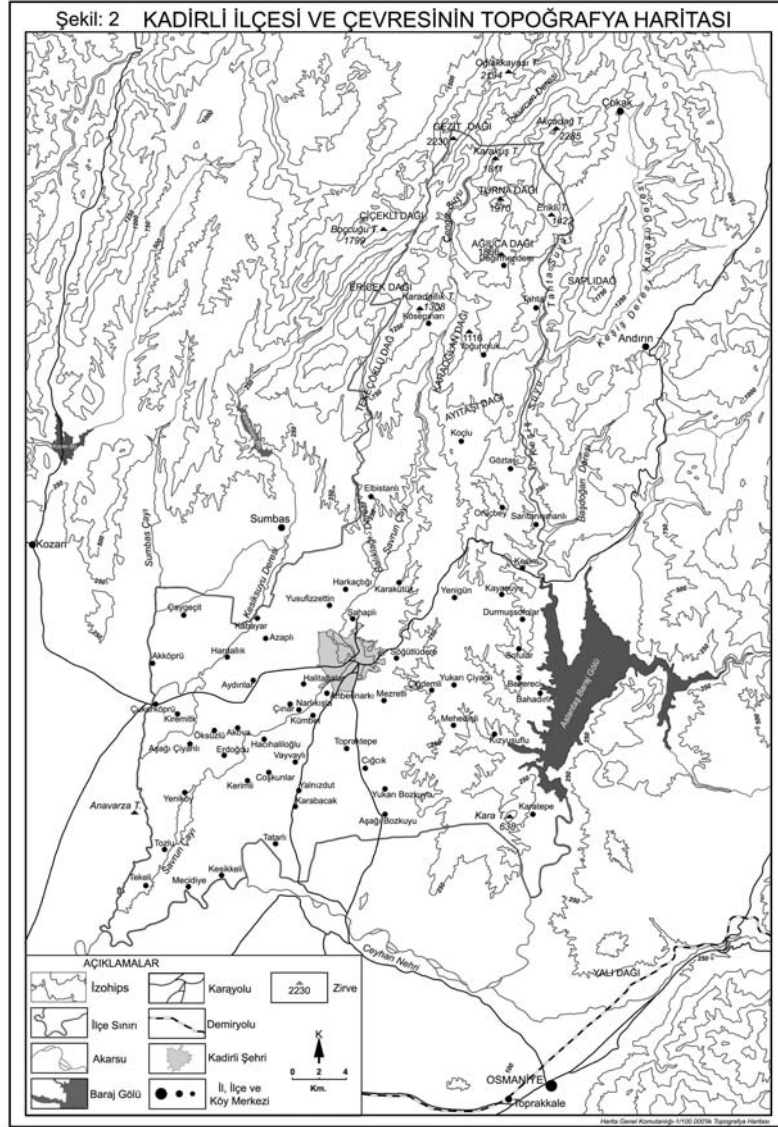
GİRİŞ

Kadirli ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde, Türkiye'nin en büyük alüvyal ovasını oluşturan Çukurova'nın kuzeydoğu kısmında yer almaktadır. İlçe, Orta Toroslar ile Amanos dağlarının kesişme alanında, Osmaniye ilinin kuzeyinde bulunmaktadır (Şekil: 1). Araştırma sahasında yükselti, güneybatıda en düşük 32 m ile kuzeyde en yüksek 2230 m'ler arasında değişir. Araştırma sahasında, farklı morfoğrafik birim ve kademelerde yer alan 59 köy, 1 kasaba ve 1 de şehir yerleşmesi yer almaktadır. Nitekim güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu bu alan üzerinde yaklaşık 2198 m'lik yükselti farkı bulunmakta ve ova tabanından dağ zirvesine kadar arada pek çok morfolojik birime rastlanmaktadır (Şekil: 2).

Kadirli yöresi insanlık tarihinin en eski zamanlarından itibaren insan topluluklarının dikkatini çekmiş, fiziki coğrafya şartları yanında iktisadi ve sosyal şartların yerleşme bakımından arz ettiği durum; bu bölgenin tarihin en eski zamanlarından

beri bir takım yerleşme merkezlerinin odak noktası olmasını sağlamıştır (Karaboran 1996, s.11). Ovanın düz ve geniş alüvyal topraklarının kolay işlenebilmesi ve bu topraklardan bol ürün alınması bu sahanın tarih boyunca farklı insan gruplarının sürekli savaş alanı haline gelmesine sebep olmuştur.

Çukurova'nın İç Anadolu ile Güneydoğu Anadolu ve Mezopotamya, diğer taraftan Suriye üzerinden Akdeniz'in doğu kıyıları arasında önemli bir geçit noktası durumunda yer alması, deniz ulaşımına uygun bir kıyı şeridine sahip oluşu ve Akdeniz'in diğer bölgeleri ile kolay ilişki kurabilmesi önemini daha da artırmıştır (Kara 1989, s.115).

Ova ünitesinin sahip olduğu uygun toprak, iklim, sulama şartları dolayısıyla bütün yıl boyunca zirai faaliyetler yapılabilen ve çok yüksek oranlarda gelir elde edilmektedir. Geçmiş dönemlerden günümüze zirai faaliyetlerde görülen modernleşmeye rağmen eski dönemlerin ilkel tarım yöntemi şartlarında bile bu verimli alanlar yerleşme yeri olarak çok cazip imkânlar sunmuştur.

Cumhuriyet Öncesi Nüfus Gelişimi:

Araştırma sahasının Cumhuriyet öncesi nüfusuna ait en eski bilgiler, 1525 ve 1565 yıllarına aittir. 1525 yılında Kadirli kasabası sınırları içerisinde 105 hane, 14 mücerred (bekâr) ve 242 asker nüfus bulunmaktadır (Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defteri (1525–1526 Sayımı, No:998), s.486-487). Hanelerde ortalama 5 kişinin yaşadığı düşünüldüğünde (Göyünç 1991, s.331–348), asker ve bekâr sayısı ile birlikte kasabanın nüfus miktarı yaklaşık 781 kişiyi bulmaktadır. 1562’de ise kasabada 89 hane, 183 mücerred (bekâr), 86 sipahi hanesi ve 164 de bekâr sipahi nüfus yer almaktadır (Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defteri (1562–1563 Sayımı), s.154–158). Aynı yöntemle yapılan hesaplama göre, kasabada yaklaşık 1222 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Kadirli kasabası, 1691’de Suriye’nin “Rakka” bölgesinden gelen aşiretler tarafından tahrip ve talan edilerek bir harabeye dönüştürülürken, yöre sakinleri de güvenlik amacıyla civardaki dağlık ve engebeli alanlara çekilmek zorunda kalmışlardır (Ahmet Refik 1989 s.112–113). Bu sıkıntılı dönem Kadirli’yi yeniden yerleşime açmak isteyen “Fırka-i İslâhiye Hareketi”nin bölgeye gelmesine kadar sürmüştür.

Kadirli ilçesinde 1864 yılında toplam 2596 hane olduğu ve yaklaşık 12980 kişi yaşadığı ifade edilmektedir (Baysun 1963, s.223–224). 1865 ve 1866 yıllarında Çukurova’da devlet idaresini yeniden tesis eden ve bilhassa konar-göçer oymakların yerleşmelerini sağlayan Fırka-i İslâhiye, Kadirli ve çevresine 600 haneye yakın bir topluluğun yerleşmelerine izin vermiştir (Halaçoğlu 1973, s.13–14). 1872 yılında Kars (Kadirli) kazası 9 mahalle, 36 köy ve 7525 kişiden oluşmaktadır (Yurtsever 1999, s.142). 1876 yılında ise kasaba nüfusu 4143’ü Müslüman ve 418’i Gayrimüslim olmak üzere toplam 4561 kişidir (Halaçoğlu 1973, s.15).

Kadirli nüfusunda özellikle 1864–1876 yılları arasındaki 12 yıllık dönemde kırsal kesimde nüfus kaybı dikkat çekmektedir. 1864 yılında hane sayısına göre ilçede nüfus yaklaşık olarak 12980 kişi, 1876 yılında ise Halaçoğlu’na göre 8406 kişidir. Geçen 12 yıl içerisinde nüfus 4574 kişi azalmıştır. Bu düşüş muhtemelen, göçebe halinde yaşayan toplulukların sedanter ziraat hayatına alışamayarak sıklıkla tekrarladıkları gibi eski hayvancılık sahalarına gidip dönmelerinden kaynaklanmaktadır.

1878 yılında Kars-ı Zülkadriyye kazasında toplam 2500 hanede 8021 kişi yaşamaktadır (Tutar 2002, s.160). Kaza nüfusu 1890 yılında 14829 kişi (Salname-i Vilayet-i Adana 1309, s.151, Karpat 1985, s.124–125), 1896'da 14601 kişi (Vayısoğlu 2000, s.85), 1901 yılında 14697 kişi (Salname-i Vilayet-i Adana 1319, s.162), 1914 yılında ise 18212 kişiye ulaşmıştır (Karpat 1985, s.173).

Cumhuriyet Dönemi Kırsal Nüfus Gelişimi:

Tarımsal faaliyetlerin bütün bir yıla yayıldığı Kadirli ve çevresindeki yerleşim alanlarında tarımsal faaliyetler bütün bir yıl çiftçileri toprakla, yetiştirdikleri bitkiler ve hayvanlarla meşgul olmaya zorlamıştır. Bununla birlikte uygulanan tarım yöntemlerinin geleneksel yöntemler oluşu sebebiyle fazla sayıda iş gücüne gereksinim duyulmuştur. Yörede iş gücü ihtiyacı genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki dar gelirli kişi ve ailelerin kaba iş gücü talebiyle karşılanmaktadır. Tarım işçisi olarak ve elverişli alanlarda hayvanlarını otlatmak amacıyla yöreye gelen insanlar, sık sık geldikleri Kadirli çevresinde kimi zaman geçici, kimi zaman da kalıcı göç hareketleriyle yörenin nüfus yapısı üzerinde önemli etkiler yapmışlardır.

Kadirli ilçesi kırsal nüfusu 1935–2000 sayım yılları arasındaki 65 yıllık süreçte dönem dönem salınımlar yaparak seyretmiştir (Tablo:1, Şekil:3).

1935–1940 sayım döneminde köy nüfuslarında belirgin artışlar olmamakla birlikte, 21 köy nüfusunda azalma olduğu dikkat çeker. 1933 yılında Balkan ülkelerinden gelen soydaşlarımızın 1935 yılı sayımında nüfusa yansımaları, ancak yöreye uyum sağlamakta güçlük çekmelerinden dolayı bir kısmının geldikleri ülkelerdeki koşulların iyileşmesi üzerine geri dönmesi, bir kısmının da ülkenin çeşitli kesimlerinde bulunan akrabalarını bulmak amacıyla yerleştirildikleri yerleri terk etmelerine bağlı olarak, 1940 sayımında araştırma sahasında sayılmamaları kırsal kesimde nüfus kaybına neden olmuştur. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte hızlı bir kalkınma ve yapılanma sürecine girmiş olan Adana şehrinin çekiciliği Kadirli ve kırsal kesiminden de belirli oranda nüfusu bünyesinde toplamıştır.

Kadirli ilçesi kırsal nüfusunun en çok artış gösterdiği dönem 1945–1965 yılları arasındadır. Bu dönemde 1950'ye kadar adeta bir nüfus patlaması olmuştur. 1950'lilerde gözlenmeye başlayan ve 1960'lı yıllarda hızlanan kırsal alandan kente göç ve dolayısıyla şehirleşme olgusu, önceleri Kadirli şehrinin büyümesi açısından olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Ancak yıllar ilerledikçe göçün hız kazanması ile kırsal kesimde büyük sorunlar ortaya çıkmış ve nüfus artış hızı giderek yavaşlamıştır.

1950–1965 devresindeki yüksek nüfus artışları, iki önemli nedenden ileri gelir:

Birincisi, Kadirli şehri adeta birer inşaat ve imar şantiyesi durumuna getirilmiştir. İkincisi, dışarıdan ülkemize ve dolayısıyla Kadirli yöresine yönelik Türk nüfus göçünün giderek artmış olmasıdır. Nitekim 1950–1955 devresindeki nüfus artışının % 8’ini bu yoldan kazanılan nüfus oluşturmuştur. Aynı şekilde, 1955–1960 devresinin nüfus artışını da % 7,9 oranında gerçekleştiren göçmen Türk nüfus oluşturmuştu (DİE, 1950,1955 ve 1960). Bu devrede Kadirli’ye 1951’de Bulgaristan’dan ve 1960 yılından itibaren başlamak üzere Kahramanmaraş’ın Andırın ve Göksun ilçelerinden göç edenler olmuştur (İller Bankası, 1998, s.8).

1965–1980 yılları arası kırsal nüfusun durakladığı devredir. 1965 yılında 44.934 kişiye ulaşan kırsal nüfus, 1970 yılında 2.699 kişi azalmıştır. Azalma 1975 yılında da devam etmiştir. Bu 10 yıllık devrede kırsal nüfus, toplam 3.029 kişi kayıp vermekle kalmamış, aynı zamanda yaklaşık 1350 kişilik ortalama nüfus artışını da gösterememiştir. Böylece yaklaşık 4.379 kişilik bir kayıp vermiştir. Kayıp nüfusun % 71’ini ise erkekler oluşturmuştur (Tablo:1, Şekil:3). Bilindiği gibi, ülkemiz İkinci Dünya Savaşı’na katılmamış ve nüfus kaybına uğramamıştır. Ancak savaşta çalışma yaşındaki milyonlarca vatandaşını kaybetmiş olan ülkelerde iş gücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç, nüfusu hızla artan ve iş gücü fazlalığı olan ülkemizden dışarıya doğru bir göç hareketinin başlamasına yol açmıştır.

Tablo: 1 Kadirli’nin Kırsal ve Şehirsal Nüfusları ile Yıllık Nüfus Artış Hızları (1927-2000)

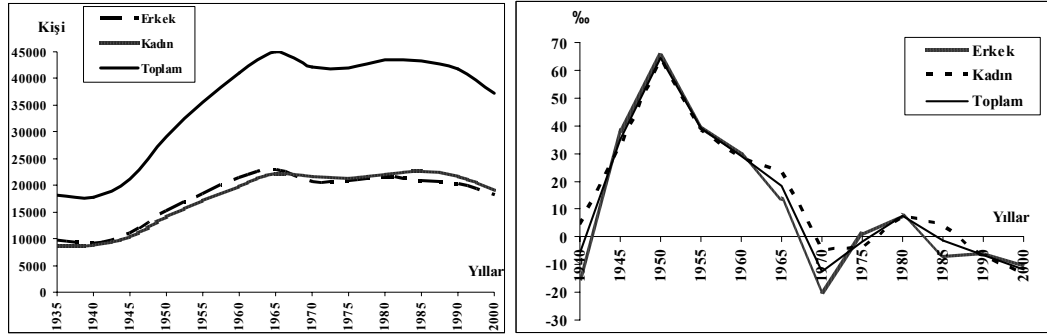
YILLAR	Kadirli Kır Nüfusu			Kırsal Nüfus Yıllık Artış Hızları (%)			Kadirli Şehir Nüfusu			Şehirsal Nüfus Yıllık Artış Hızları (%)		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
1927	-	-	-	-	-	-	1244	1230	2474	-	-	-
1935	9719	8516	18235	-	-	-	1338	1216	2554	9,11	-1,43	3,98
1940	9010	8710	17720	-15,15	4,51	-5,73	1192	1176	2368	-23,11	-6,69	-15,12
1945	10890	10238	21128	37,90	32,33	35,18	1691	1654	3345	69,94	68,22	69,08
1950	15079	14076	29155	65,09	63,67	64,40	2405	2346	4751	70,45	69,90	70,18
1955	18410	17064	35474	39,92	38,50	39,23	3611	3511	7122	81,29	80,64	80,97
1960	21336	19680	41016	29,50	28,53	29,03	5642	5322	10964	89,25	83,19	86,29
1965	22844	22090	44934	13,66	23,10	18,25	8398	7528	15926	79,55	69,36	74,67
1970	20675	21560	42235	-19,95	-4,86	-12,39	14951	13158	28109	115,36	111,68	113,63
1975	20756	21149	41905	00,78	-3,85	-1,57	18315	16464	34779	40,59	44,83	42,58
1980	21543	21954	43497	07,44	7,47	7,46	20691	19952	40643	24,40	38,43	31,16
1985	20817	22408	43225	-06,86	4,09	-1,25	23731	23878	47609	27,42	35,93	31,63
1990	20222	21598	41820	-05,80	-7,36	-6,61	27481	27580	55061	29,34	28,83	29,08
2000	18244	18946	37190	-10,29	-13,10	-11,73	31762	33465	65227	14,48	19,34	16,94

Kaynak: DİE (1950 yılı cinsiyet verileri 1945 ve 1955 yılı cinsiyet oranlarından tahmin edilmiştir)

2000 sayımına kadar olan son yirmi yıllık dönemde Kadirli kırsal kesiminde 6.307 kişilik kayıp söz konusudur (Tablo:1, Şekil:3). Göçen nüfusun yöneldiği alanlarda gösterdiği doğal nüfus artışıyla birlikte bu kayıp muhtemelen 10.000 kişiyi geçmektedir.

Göçlerin büyük oranda Kadirli etki alanında toplanmasına bağlı olarak, bu son yirmi yıllık devrede şehir nüfusunda, 24.584 kişilik ciddi bir artış gözlenmektedir.

Şekil: 3 Kadirli İlçesi Kırsal Nüfusunun Gelişimi ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (1935-2000)

Cumhuriyet Dönemi Şehir Nüfusunun Gelişimi:

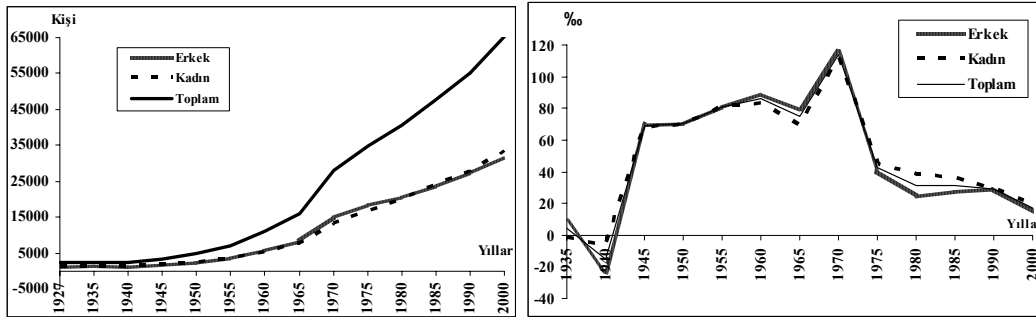
Kadirli şehir nüfusunun 1927 yılından günümüze gösterdiği gelişme dikkate alındığında; 1935–1940 sayım devresi dışındaki tüm devrelerde nüfusun arttığı görülür. Nüfus, 1935–1940 sayım devresinde % -1,46 oranında azalırken, en yüksek artışını % 15,30 oranıyla 1965–1970 yılları arasında göstermiştir (Tablo:1, Şekil:4).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte 1927–1935 yılları arasında Kadirli nüfusu, yıllık % 0,4 gibi düşük bir oranda büyümüştür. Nüfusun artış hızı da ‰ 3,98 oranındadır. Bu devrede Balkan ülkelerinden gelen Türkler ile birlikte ilçe nüfusunun % 87,71'i kırsal kesimde toplanmıştır. Kasaba nüfusu bu devrede yıllık % -1,46 oranında küçülürken, nüfusun yıllık artış hızı (‰ -15,12) ülke ortalamasının çok altında kalmıştır (‰ 26,72) (Tablo:1, Şekil:4). Bunun başlıca nedenleri; inşaat işlerinde ve sanayide çalışabilecek erkek nüfusun Adana'ya göç etmesi, 1933 yılında Bulgaristan'dan gelen Türklerin yöreye uyum sağlamakta güçlük çekmeleri, İkinci Dünya Savaşı yılları olması sebebiyle çalışan nüfusun bir kısmının silâh altında bulunması, bir kısmının da askere alınma kaygısıyla serbest hareket edemeyerek yöreyi terk etmesidir. Dolayısıyla 1940'lı yıllar temel gereksinimlerin bile karşılanamadığı sıkıntılı ve huzursuz yıllar olarak geçmiştir. Özellikle 1935 ile 1940 yılları arasında gerçekleşen bu tarihi, siyasi ve ekonomik kökenli nüfus hareketleri, Kadirli ve kırsal çevresinden yaklaşık olarak 4.341 kişiyi başta Adana olmak üzere ülkenin diğer büyük merkezlerine yönlendirmiştir.

1940–1965 devresinde nüfus % 573 oranında büyürken, nüfusun yıllık artış hızı (‰ 76) ülke değerlerinden bile (‰ 36) fazladır. 1965–1970 devresinde nüfus % 77 oranında büyürken, nüfusun yıllık artış hızı ‰ 113,63, Türkiye ortalaması ise ‰ 47,33'tür (Tablo:1, Şekil:4). Doğal nüfus artışına paralel olarak Kadirli ilçe merkezine bu

devrede ekonomik sorunlar, yüksek gelir elde etme düşüncesi, eğitim ve sağlık olanakları, şehirselleşme gibi etkenlere bağlı olarak ilçe köylerinden de büyük çapta göçler olmuştur. Ayrıca inşasına 1965 yılında başlanılan ve 1971 yılında tamamlanan Mehmetli Barajı'nın, civar köylerin tarım alanlarını işgal etmesiyle, bir miktar nüfus Kadırlı'ya göç etmiştir.

Şekil: 4 Kadırlı Şehir Nüfusunun Gelişimi ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (1927-2000)

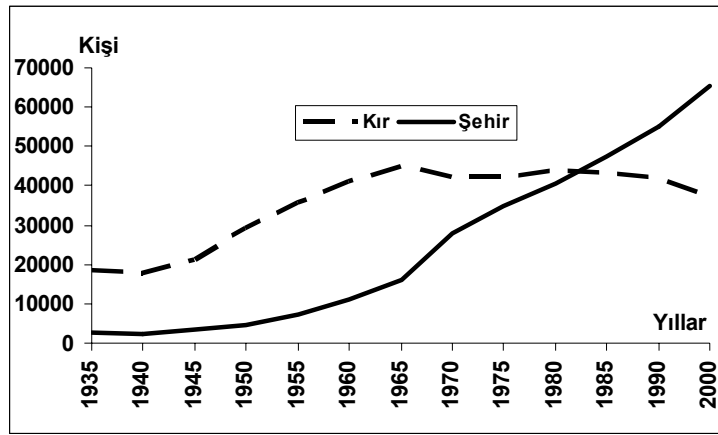
Bununla birlikte bu dönemdeki yerel seçimlerin (belediye seçimleri) kazanılması düşüncesiyle, Güneydoğu Anadolu'dan özellikle Şanlıurfa'dan gelen mevsimlik tarım işçilerinin seçmen nüfus olarak, başta Yeşiltepe mahallesi olmak üzere yerleşmelerine müsaade edilmiştir. Nitekim bu devrede şehir nüfusu ülke değerlerine göre 2,5 kat daha hızlı artmıştır.

1970–1997 devresinde de nüfusta artışlar söz konusudur. Ancak bu devredeki artışlar, 1940–1965 yılları arasındaki kadar olmamıştır. Bu devrede nüfus, şehrin göç vermesinin etkisiyle ancak 36.318 kişi artmış, bu artışın % 55'ini (19.960 kişi) de kadınlar oluşturmuştur. 1970'de 28.109 kişi olan nüfus, 2000'de 65.227'ye ulaşmıştır (Tablo:1, Şekil:4). Yapımına 1975 yılında başlanılan ve 1984 yılında tamamlanan Aslantaş Barajı'nın göl sularının işgaliyle yerleşim alanları ve tarım arazileri daralan başta Andırın'ın Gökahmetli, Kıyıkçı ve Köleli köyleri olmak üzere göl havzasındaki diğer köylerden, Kadırlı şehrinin doğusundaki yerleşim alanlarına göçler olmuş, bu nedenle de şehrin doğusu gecekonduyla işgal edilmiştir. Bu kontrolsüz göç hareketleri daha sonraki dönemlerde de devam etmiş ve kırsal alandan göçüp gelenlerle şehrin bu kesimindeki gecekondu sayısı giderek artmıştır.

Kadırlı ilçesinde kırsal nüfus ile şehirselleşme seyri birlikte ele alındığında kırsal nüfusun 1980 yılına kadar olan 65 yıllık dönemde sürekli fazla olduğu görülür. 1980–1985 devresinde sanayileşmeyle birlikte artan kentleşme hareketlerine bağlı olarak gerçekleşen kırsal göçlerle Kadırlı merkez nüfusu giderek artmış ve ilk kez 1985 yılında

şehirsiz nüfus üstün duruma gelmiştir (Tablo:1, Şekil:5). Dolayısıyla Kadirli 1960 yılında 10.000 kişiyi aşan nüfusuyla, coğrafi esaslar dikkate alındığında büyük bir tarım kasabası durumuna gelmiştir. Nitekim ilçe genelinde nüfusun ancak % 21,1'i kasaba merkezinde yaşamaktadır. Bu oran, 1980'de % 48,3'e yükselmiştir. 1980'li yıllarda hem nüfus miktarındaki artış, hem de ticarethane sayılarındaki çoğalma ve çeşitlenme nedeniyle Kadirli artık şehir kabul edebileceğimiz özellikler göstermiştir (Tablo:1, Şekil:5).

Şekil: 5 Kadirli İlçesi'nde Kırsal ve Şehir Nüfuslarının Seyri (1935-2000)

Kırsal Nüfusun Dağılışı ve Yoğunlukları:

Nüfus, araştırma sahasının hemen her yanında görülmesine karşılık, dengesiz dağılışı göstermektedir. Bu dağılışı kimi yerde seyrek, kimi yerde kümeler halinde ve kimi yerlerde ise alansal olarak yoğunlaşmaktadır. İlçede kırsal nüfus dağılışı formunu tarımsal faaliyetler ve kademeli olarak yükselen morfoğrafik yapı belirlemektedir. Araştırma sahasında morfoğrafik birimler Kadirli ovası, tepelik alanlar ve dağlık alanlar şeklindedir. Ulaşım hatları morfoğrafik yapı ve akarsu güzergâhlarına bağlı olarak şekillendiğinden, yerleşmelerin kuruluşu ve nüfusun dağılışı üzerinde karayollarının da etkisi büyük olmuştur. Ayrıca Kesiksuyu, Sumbas ve Savrun Çayı yatağında yer alan köylerden ova tabanının alçak kotlarında bulunanları taban suyu seviyesinin yüksek olduğu sahalara karşılık geldiğinden bataklık sahalari durumundadır. Dolayısıyla bu köylerin bir kısmının bataklık alanlarından oluşması ve 1950 sonrasında yapılan bataklık alanların ıslah çalışmaları neticesinde kurutulması nüfus dağılışıını önemli ölçüde etkilemiştir.

Araştırma sahasında nüfus daha çok Kadirli ovasında toplanmıştır. Olabildiğince düzgün ve sade bir görünüme sahip olan ova ünitesinde nüfusun dağılışıma etki eden pek çok faktör vardır. Bu faktörler arasında; şehirsiz merkeze olan yakınlık, karayolları ve ulaşım kolaylıkları, alüvyal topraklardan oluşan verimli ziraat alanları ile akarsular, taban

suyu seviyesinin düşük olduğu alanlar ve sulama kanallarının varlığı gelmektedir.

Özellikle merkezden çevreye doğru şehirden uzaklaştıkça nüfus dağılımında çözülme ve seyrelmeler dikkat çeker. Şehre yakın bölgelerde yer alan köylerin yüzölçümleri küçük olduğu gibi, nüfusları da fazla değildir. Ayrıca bu alanlarda arazi mülkiyetleri merkeze yaklaştıkça küçülmekte, ancak değerleri artmaktadır. Buna karşın şehre nispeten uzak ancak ova ünitesinde yer alan köylerin yüzölçümleri daha geniş olduğu gibi, nüfusları da daha kalabalıktır. Ayrıca karayolları ile bu güzergâhların bağlandığı ana yollar ulaşım kolaylıkları bakımından ovadaki nüfus dağılımını önemli oranda etkilemiştir. Söz konusu güzergâhlar boyunca nüfus lineer bir dağılım ve görünüm kazanmıştır. Özellikle son yıllarda inşa edilen konutların ısrarla yol boyunca kurulduğu görülür. Ova ünitesindeki nüfus dağılımını etkileyen en önemli faktörlerden biri de Savrun Çayı'nın yaydığı alüvyonlardan oluşmuş, zirai potansiyeli yüksek topraklardır. Bu verimli ziraat alanları, özellikle tarla ziraatını destekler niteliklerdedir. Bilecik ili ve Sungurlu ilçesi örneklerinde olduğu gibi (Özgür, 1993, s.202 ve Gümüşçü, 1995, s.216) Kadirli ilçesinde de nüfus akarsular ve kanallarla sulanabilen bu tarlaların çevresindeki köylerde yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla Kadirli Ovası ve sahip olduğu değerler göz önüne alındığında; ovanın fazlaca nüfuslanması ve nüfusun dört bir yana dağılmış olması kolay anlaşılır bir neticedir.

Kadirli Ovası'nda 29 köy yerleşmesi bulunmaktadır. 2000 yılı nüfus verilerine göre bu köyler en az 171, en fazla 1484 kişi aralığında nüfuslara sahiptirler. Genel olarak ilçe merkezinden uzaklaştıkça ova köylerinin yüzölçümleri ve nüfuslarında artışlar vardır. Bu durumda ortaya çıkan en önemli neden yakın çevresinden ilçe merkezine yönelik göçlerdir.

Kadirli ilçesi köylerini buldukları morfografik ünite, 2000 yılı nüfus sayımına göre nüfus büyüklükleri arasındaki farklılıklar ve özellikle ortalama köy nüfusu (611 kişi) bakımından kendi nüfus yapısı içerisinde beş grupta sınıflandırmak mümkündür (Tablo:2). Bunlar, nüfusu 350'den az olan çok az nüfuslu köyler (12 köy), nüfusu 350-700 arasında olan az nüfuslu köyler (30 köy), nüfusu 700-1000 arasında olan orta nüfuslu köyler (10 köy), nüfusu 1000-1500 arasında olan kalabalık nüfuslu köyler (6 köy) ve nüfusu 1500'den fazla olan çok kalabalık nüfuslu köyler (2 köy)'dir.

Köylerin % 20'si çok az nüfuslu, % 50'si az nüfuslu, % 17'si orta nüfuslu, % 10'u kalabalık nüfuslu ve % 3'ü ise çok kalabalık nüfusludur. Akova ve Narlıkişla köylerinde olduğu gibi kimi yerleşmelerde 2000 sayımına göre nüfus 200 kişiyi bile bulmazken, nüfusu 2000'e yaklaşan Elbistanlı (1747 kişi) gibi köyler de vardır. Ancak yerleşmelerin büyük çoğunluğunun nüfusu 350-700 (Tablo: 2) arasındadır.

Kadirli ilçesi köylerinin % 50'si az nüfuslu köyler grubunda yer almaktadır. Bu köylerin 15'i ova ünitesinde, 10'u tepelikler ünitesinde ve 5'i dağlık üniteye yer almaktadır. İlçedeki ova köylerinin yarısı, tepelikler ünitesindeki köylerin yarısına yakını ve dağlık üniteye köylerin ise yarısından fazlası bu nüfus grubunda yer alır. Bu gruptaki köyler genellikle ilçedeki ortalama köy nüfusunun (611 kişi) altında nüfusa sahiptirler. Köy nüfuslarından artan sıralamaya göre yapılan bir ölçekte, köy nüfusları arasındaki en belirgin aralıkların oluştuğu noktalarda nüfus gruplarının sınırları çizilirken; en fazla köy sayısı 350-700 nüfuslu grupta oluşmuştur.

Tablo: 2 Kadirli İlçesi Köylerinin Nüfus Büyüklükleri (2000).

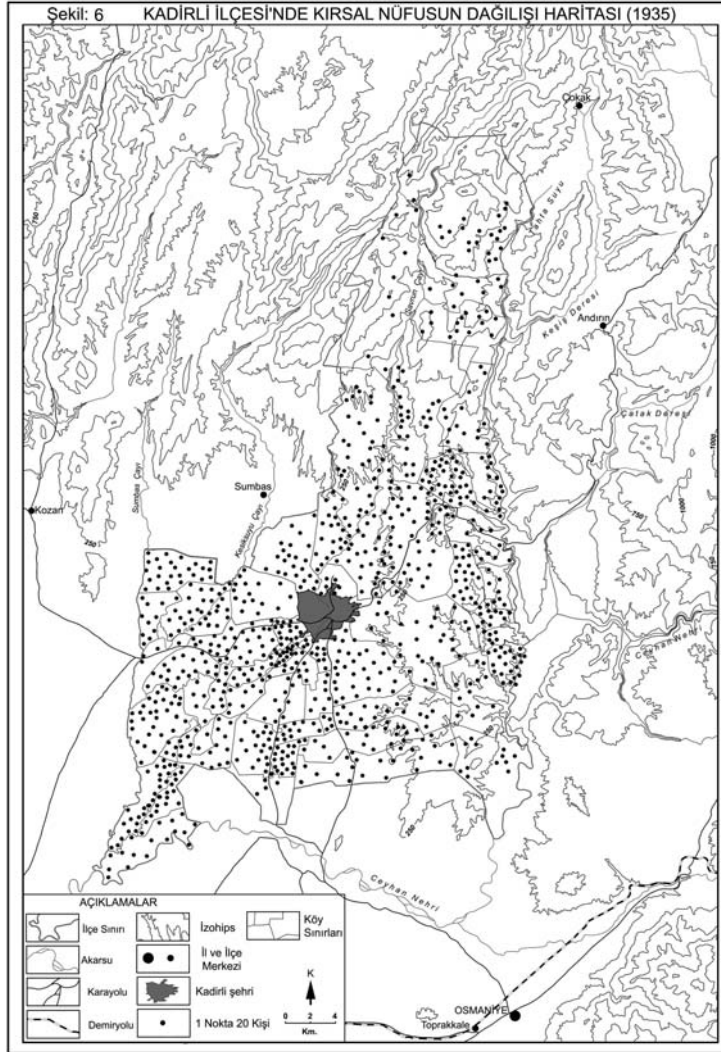
350'den az kişi		350-700 kişi		700-1000 kişi		1000-1500 kişi		1500'den fazla kişi	
Köyler	Nüfus	Köyler	Nüfus	Köyler	Nüfus	Köyler	Nüfus	Köyler	Nüfus
Akova	171	Yalnızdut	351	Çiğcik	764	Kayasuyu	1136	Yoğunluk	1533
Narlıkışla	190	Vayvaylı	364	Kümbet	781	Karatepe	1144	Elbistanlı	1747
Yeniköy	213	Mezretli	381	Topraktepe	794	Koçlu	1151		
Hacıhaliloğlu	236	Tatarlı	383	Yeniğün	802	Karakütük	1377		
Coşkunlar	258	Öksüzlü	389	Yusufzettin	809	Kızıyusuflu	1380		
Şahaplı	265	Halitağalar	394	Hardallık	827	Aydınlar	1484		
Tekeli	286	Çaygeçit	408	Harkaçtıği	827				
Bekereci	294	Oruçbey	423	Çukurköprü	851				
Akköprü	310	Kesikkeli	427	Yukarı Çıyanlı	982				
Karabacak	321	Sarıtaşmanlı	428	Azaplı	993				
Durmuşsofular	344	Mecidiye	431						
		Erdoğdu	443						
		Çiğdemli	451						
		Tozlu	458						
		Amberinarkı	463						
		Mehedinli	484						
		Çınar	486						
		Söğütödere	503						
		Kiremitli	528						
		Yukarı Bozkuyu	538						
		Kerimli	550						
		Sofular	583						
		Tahta	597						
		Kösepinarı	606						
		Aşağı Çıyanlı	608						
		Bahadırlı	618						
		Göztaşlı	634						
		Değirmendere	641						
		Aşağı Bozkuyu	675						
		Kesim	675						

Kaynak: DİE

Nüfusu 350'den az olan köyler, genellikle yüzölçümü geniş olmayan, ilçe merkezine yakın olduğu için nüfus kaybetmiş (Narlıkışla ve Şahaplı), ziraat alanlarının bir kısmı Aslantaş Baraj Gölü suları altında kaldığı için nüfusu azalmış (Bekereci ve Durmuşsofular), önemli ulaşım güzergâhlarından uzak kaldığı için fazla nüfus barındıramamış (Yeniköy ve Tekeli), mahallesini kaybederek bölünmüş ve mahalleyken köy olmuş (Hacıhaliloğlu, Akova, Coşkunlar ve Kabayar) yerleşmelerdir (Tablo: 2).

Nüfusu 1000'den fazla olan köyler ise, genellikle makineli modern ziraat

yöntemlerine rağmen yer şekillerinin engebeli olması nedeniyle geleneksel yöntemlerle ziraat yapmaya devam eden (Karatepe, Karakütük, Kızıyusuflu ve Elbistanlı) ya da hayvancılık (Kayasuyu ve Yoğunluk) ve ormancılık (Koçlu) faaliyetlerinin sürdürüldüğü; bu sebeple insan gücüne fazlasıyla ihtiyaç duyulan köylerdir.

1935 yılında ilçe genelinde nüfusun dağıldığı alanlar genellikle önemli ulaşım güzergâhlarının bulunduğu kesimler ile Sumbas, Kesiksuyu ve Savrun Çayı vadisi ve kollarının bulunduğu yüzey şekilleri sade görümlü Kadirli Ovası'ndaki alanlar ve çevreleridir. Tüm bu kesimler hem ulaşım elverişli, hem sulama imkânı bulunan tarla ziraatının yaygın olduğu alanlardır. Kadirli ovasındaki akarsuların birbirine kavuştuğu

alçak sahalarda ise taban suyunun yüksek olduğu bataklık alanlardır. Bataklık alanlar, yerleşime ve çevresinden yararlanmaya uygun olmayan seyrek nüfuslu sahalarda olarak dikkat çekmektedir (Şekil: 6).

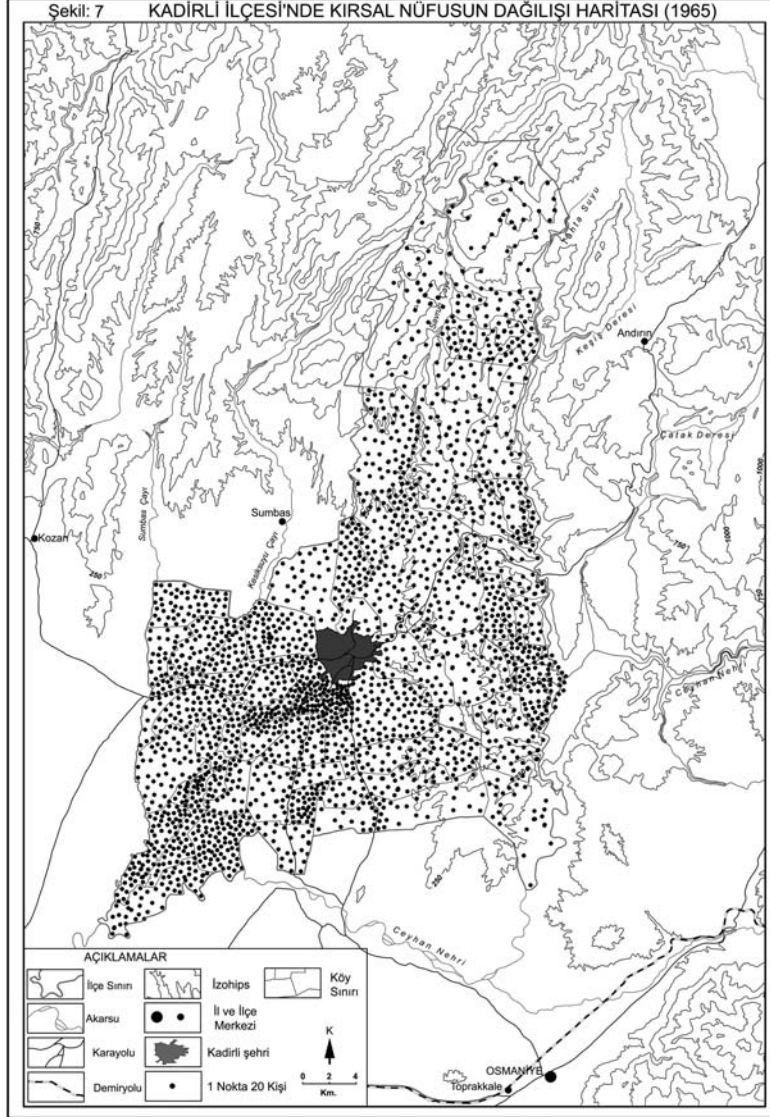
Nüfus dağılışında dikkat çeken diğer yerler ise, ilçenin doğusu ve güneydoğusunda kalan hafif eğimli, engebeli tepelik alanlar üzerinde, daha çok kuru tarım yöntemlerinin uygulanabildiği, su kaynakları bakımından nispeten fakir sahalardır ki; bu kesimler genelde yükseltinin fazla olmadığı akarsu vadileri ve çevreleridir. Buralarda, ova köylerinin kavruğu yaz aylarının bunaltıcı sıcaklıklarında, sıcaklık değerlerinin 2-3°C daha düşük olduğu nispeten daha serin sahalardır.

1935 yılı nüfus dağılışında dikkati çeken sahalardan biri de ilçenin kuzeyinde kalan dağlık ünitedir. Bu morfolofrafik ünite üzerindeki köylerde hem nüfus daha az, hem de araziye dağılış biçimi daha seyreklerdir. Bu kesimdeki yerleşmeler genellikle ormancılık ve hayvancılık sahalarda olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerleşmelerin kuruluş yeri ve nüfusun dağılış alanları dikkate alındığında karşımıza ekseriya akarsu vadi tabanları ya da yamaçları çıkmaktadır. Bu kesimdeki nüfus, adeta doğal bitki örtüsüyle süslenmiş haşin topografya üzerindeki akarsu vadilerine gizlenmiştir (Şekil: 6).

1965 yılı nüfus dağılış haritası incelendiğinde de aslında yukarıdaki genel tablodan farklı bir yapıya rastlanmaz. Nüfus önemli oranda artmıştır. Nüfusun dağılışı harita üzerinde yoğun bir görünüm kazanmıştır. Ancak bütün bunlar, Kadirli ilçesindeki nüfus dağılış karakterini değiştirmeye yetmemiştir. 1965 yılı nüfus dağılış haritası daha dikkatli bir şekilde incelendiğinde, 1935 dağılış haritasında oluşan boşlukların; 1965’de nüfus miktarı artmış ve nüfusu barındıracak alanların daralmış olmasına karşın, yine boş olarak kaldığı görülür. İlçe nüfusu, geçen son 30 yıl içerisinde önemli oranda artmıştır. Köylerde kişi başına düşen tarım arazisi alanı daralmıştır. Buna rağmen, şehirselleşme olan yakınlık, güzergâhların konumu ve ulaşım kolaylıkları, verimli ziraat alanları, akarsular ve mevcut sulama kanalları, morfolofrafik özellikler ve ilçenin doğu, güneydoğu ve kuzeyindeki reliefin etkisine bağlı olarak gelişen “nüfus dağılışı karakteri” hemen hemen aynı kalmıştır (Şekil: 7).

Buna karşın, 1965 yılı nüfus dağılış haritası önemli sonuçlara işaret etmektedir. Bu meseleyi daha açık bir ifadeyle değerlendirecek olursak; her şeyden önce kır nüfusunun en yüksek değerlere ulaştığı sayım dönemlerinden biri 1965 yılıdır. 1927 yılında 22.000’e yaklaşık olan kır nüfusu, 1965 yılında 59.000’i aşmıştır. Yaklaşık 40 yıl içerisinde nüfus % 172 oranında artmıştır. Ancak bu tarihten sonra kır nüfusunda kayıplar olmuştur. Sadece 1985 ve 1990 yıllarında kır nüfusunun 59.000’i aştığı görülür. 2000 yılında ise bu değer % 38 oranında azalarak 36.648 kişiye kadar düşmüştür. Dolayısıyla ne 1935 ne de

2000 yılı nüfus dağılım haritalarında göremediğimiz nüfus miktarını 1965 yılı dağılım haritasında görmekteyiz (Şekil: 7).

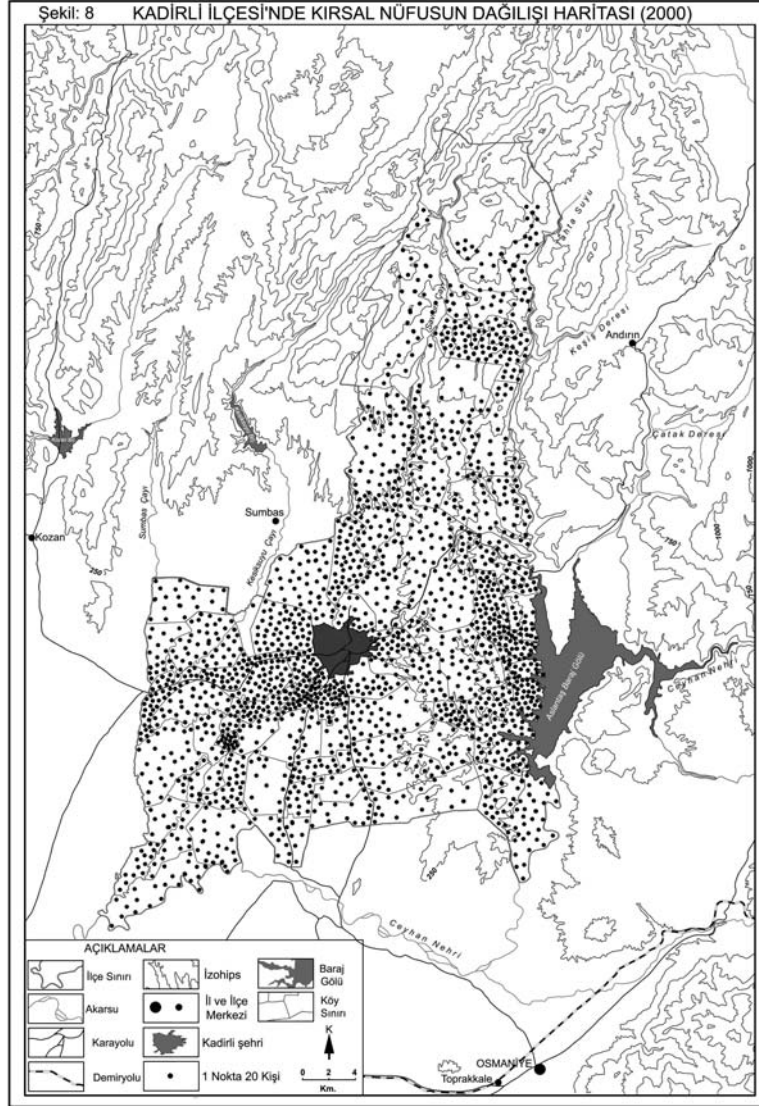

1935 yılında ova ünitesinde yoğunlaşmış olan nüfus dağılımı, 1965 yılında da bu özelliğini korumuştur. Hatta 1955 yılında Osmaniye ilçesinden Kadırlı ilçesine dâhil olan Kesikkeli köyünün katılımı ve taban suyu seviyesinin yüksek olduğu sahalarda başlatılan bataklıkların ıslahı ve kurutulması çabaları neticesinde bu sahaların ziraata açılması ova ünitesinde yoğunluğu daha da artırmıştır. Ancak 1965 yılı dağılımında ortaya çıkan belki de en önemli husus tepelikler ve dağlık ünite de gördüğümüz nüfus artışı ve

yoğunlaşmasıdır. Bu manzara, 2000 yılı nüfus dağılışında daha da gelişmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla 1965 yılı ve sonrasında ova ünitesiyle birlikte dağlık ve tepelik alanlardaki nüfus miktarı da artmıştır. Ancak 1990 yılı sonrasındaki dönemlerde ova ünitesinde yer alan yerleşmelerde ciddi nüfus kayıpları olurken, dağlık ve tepelik sahalarda ise artışlar dikkatimizi çekmektedir.

2000 yılı nüfus dağılışı haritasını incelerken karşımıza çıkan genel manzara şudur ki; 1935 ve 1965 yılı dağılışı haritalarında gördüğümüz gibi nüfus, daha çok Savrun Çayı yatağı ve çevresiyle, ilçe merkezine yakın olan kesimler ve önemli ulaşım güzergâhları (Kadirli-Adana ve Kadirli-Osmaniye) boyunca ve çevresinde toplanmıştır. Buna ek olarak, 1975-1984 yılları arasında bir yüzey şekli olarak ortaya çıkmış olan “Aslantaş Baraj Gölü”, çevresinde yer alan köylere sulamalı ziraat olanakları sunmuş ve buna bağlı olarak yöredeki köyler fazla nüfuslanmışlar ve bu sahalarda nüfus yoğunluğu giderek artmıştır (Şekil: 8).

Özellikle 1980 yılı sonrasında bütün Çukurova'da olduğu gibi Kadirli ilçesinde de zirai faaliyetlerde insan gücü yerine makine gücünün daha da yoğunlaşarak kullanılmaya başlanması ve modern tarım yöntemlerinin giderek yaygınlaşması, 1990 sonrasında önemli miktardaki tarımsal işgücünü adeta boşa çıkarmıştır. Özellikle çeşitli Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden gelerek, yöredeki tarımsal işgücünü oluşturan, bu sebeple ova köylerindeki önemli nüfus gruplarını meydana getiren işçi aileler, toprak sahibi olamadıkları bu süreçte yöreyi terk etmek durumunda kalmışlardır. Bu tip ailelerden ova köylerinde bazı kalıntılar halen bulunmaktadır. Dahası tarımsal faaliyetlerde daha az insan gücüne duyulan ihtiyaç, kalabalık nüfuslu ailelerde eğitime verilen önemi artırmış, Kadirli'deki şehirselleşmelere paralel olarak, tarımdan arta kalan nüfus, diğer ekonomik sektörlere kaymıştır. Bu durum köyden kente olan göçleri hızlandırmıştır. Dolayısıyla ova köylerinin nüfuslarında önemli kayıplar görülmeye başlamıştır. Sonuç olarak, 1990 sonrasında Kadirli Ovasındaki önemli miktardaki tarımsal işgücü işsiz kalmış, özellikle yöredeki Doğu ve Güneydoğulu işçi ailelerinin sayısı yok denecek kadar azalmıştır. Kalabalık nüfuslu çiftçi ailelerinde eğitime verilen önem artırmış, tarımdan arta kalan nüfus diğer ekonomik sektörlere kaymıştır. Bu durum köyden kente olan göçleri hızlandırmıştır. Dolayısıyla ova köylerinin nüfuslarında önemli azalmalar olmuştur.

Bu arada geleneksel tarım yöntemlerinden fazla bir şey kaybetmeyen ilçenin güneydoğusu, doğusu ve kuzeyindeki tepelik ve dağlık sahalardaki köylerde ise kuru tarım faaliyetleri devam ettiği gibi, bu sahalarda aynı zamanda önemli ormancılık ve hayvancılık sahaları olarak kullanılmaktadırlar. Özellikle yaylacılık faaliyetlerinin karakter değişikliğine uğradığı bu sahalarda, hayvancılık ekonomisine paralel olarak “sayfiye yaylacılığı” önem kazanmaya başlamış ve önemli yayla sahaları adeta yerli turizme açılmıştır. Bu durum, dağlık sahalardaki beşeri hayatı canlı tutmaya yetmiştir.

İlçede kır nüfusunun dağılımında görmüş olduğumuz manzara ve nüfus dağılımının

yıllar arasında gösterdiği farklılıklar nüfus yoğunlukları üzerinde de etkilidir. Kadirli ilçesindeki köylerin 1935, 1965 ve 2000 yılı aritmetik nüfus yoğunluk değerlerine göre bir takım gruplar oluşturduğu görülür. Bu grupların oluşmasında köylerin araştırma sahasındaki konumları, iktisadi faaliyet türleri ve nüfus yoğunluklarının artan sıralamasına göre sınıflandırılması sonucunda köylerin gösterdiği farklılıklar göz önüne alınmıştır.

1935 yılında ilçe köylerinin % 22'sinde (11 köy) kilometre kareye ancak 3 ila 11 kişi arasında nüfus düşmektedir (Tablo: 3).

Bugün Kadirli-Adana ve Kadirli-Osmaniye ulaşım güzergâhlarının Kadirli ilçe sınırını terk ettiği kavşak noktalarında bulunan Çukurköprü ve Tatarlı köyleri ile Savrun Çayı yatağında bulunan Öksüzlü köyü, ova tabanının alçak kotlarında bulunmaları nedeniyle taban suyu seviyesinin yüksek olduğu sahalara karşılık gelmektedirler. Dolayısıyla Kesik Suyu ile Sumbas Çayı'nın kavşağında yer alan Çukurköprü, Ceyhan Nehri yatağına yakın bir konumda bulunan Tatarlı ve Savrun Çayı yatağında bulunan Öksüzlü köylerinin büyük kısmının bataklık alanları halinde olmaları nedeniyle 1935 yılındaki nüfus yoğunlukları kilometre kareye 11 kişi ve daha az değerlere sahiptir.

Bununla birlikte dağlık üniteye yer alan Kösepınarı, Değirmendere, Tahta, Yoğunluk ve Koçlu köyleri araştırma sahasının en zorlu coğrafi koşullarına sahip olmaları itibarıyla 1935 yılındaki nüfus yoğunlukları kilometre kareye 10 kişi ve altındadır (Tablo: 3, Şekil: 9). Dağlık üniteye yükseltinin fazla olması öncelikle sıcaklık ve yağış değerlerini etkilemekte, dolayısıyla su isteği az, düşük sıcaklıklara dayanıklı bitki türlerinin üretimi ön plana çıkmaktadır. Ziraat sahaları genellikle dar, parçalı, dağınık ve eğimli yüzeylerde yer aldığından, tarım aletleri verimli bir şekilde kullanılamamaktadır. Bu durumda tarımsal iş gücü önem kazanmaktadır. Ziraat sahalarından elde edilen ürün, daha ziyade çiftçi ailelerinin kendi tüketim ihtiyaçlarını ancak karşılayabilmektedir. Bu ünitelerde otlak, mera, yayla ve orman sahalarının geniş alanlar kaplaması, hayvancılık ve ormancılık ekonomisini desteklemekte ve yöre halkının asıl geçim kaynakları olarak hayvancılık ve ormancılık faaliyetleri öne çıkmaktadır.

Ayrıca ilçenin güneydoğusunda akarsularla yarılmış ve parçalanmış tepelikler sahasında yer alan Karatepe, Kızıyusuflu ve Yukarı Çıyanlı köylerinde de tarım alanları; dar, parçalı, akarsu vadilerinde ve eğimli yüzeylerde yer aldığından, bu arızalı topografya nedeniyle 1935 yılındaki nüfus yoğunlukları kilometrekareye 10 kişinin altında kalmıştır (Tablo: 3, Şekil: 9).

1935 yılında Kadirli ilçesi köylerinin % 45 gibi büyük bir çoğunluğunun (22 köy) nüfus yoğunluğu kilometrekareye 14 ila 25 kişi arasında değişmektedir. Bu grupta yer

alan köylerin % 64'ü (14 köy) dağlık ve tepeliklerden oluşan arızalı ve engebeli topografya üzerinde yer almaktadır.

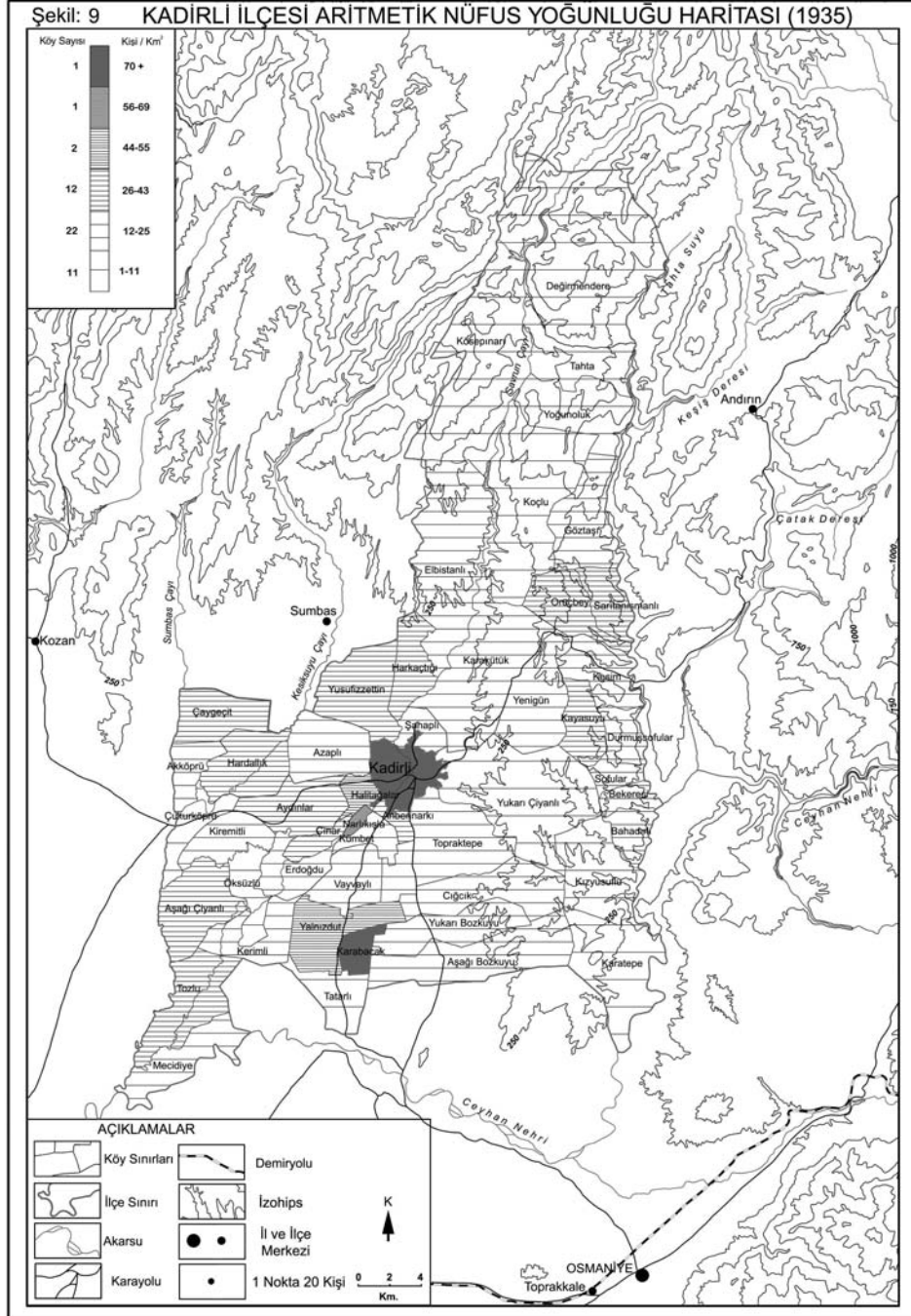
Tablo: 3 1935 Yılı Kadirli İlçesi Köylerinin Nüfus Yoğunlukları (Kişi/Km²)

1-11	12-25	26-43	44-55	56-69	70+						
Kösepinarı	3	Aşağı Bozkuyu	14	Yusufizzettin	28	Yalnızdut	53	Narlıkışla	69	Karabacak	100
Değirmendere	5	Kesim	14	Sarıtaşımanlı	28	Halitağalar	55				
Karatepe	6	Elbistanlı	15	Harkaçtıği	30						
Tatarlı	7	Mecidiye	15	Amberinarkı	31						
Koçlu	8	Göztaş	16	Aşağı Çıyanlı	32						
Kızıyusuflu	9	Şahaplı	16	Çaygeçit	33						
Çukurköprü	9	Yukarı Bozkuyu	16	Kayasuyu	34						
Tahta	10	Cıgıcık	17	Tozlu	36						
Yoğunluk	10	Azaplı	19	Aydınlar	37						
Yukarı Çıyanlı	11	Bahadrlı	20	Hardallık	39						
Öksüzlü	11	Kerimli	21	Oruçbey	41						
		Karakütük	21	Çınar	43						
		Bekereci	21								
		Durmuşsofular	21								
		Topraktepe	21								
		Yenigün	23								
		Akköprü	24								
		Kümbet	24								
		Vayvaylı	24								
		Sofular	25								
		Kiremitli	25								
		Erdoğdu	25								

Kaynak: DIE

Kuzeydeki dağlık sahalardan güneye doğru inilirken yükselti tedricen azalmakta, kızılçam ormanlarından oluşan doğal bitki örüsü yerini maki türlerine bırakırken, ziraat sahaları nispeten genişlemektedir. Bu farklı coğrafyada yerleşmeler kümeler oluşturmakta ve nüfus yoğunluğu giderek artmaktadır. Buna rağmen yükselti 500-750 metrelerde ve topografya hala engebeli ve arızalı bir yapıdadır. Sözü edilen yer Göztaş köyü ya da Elbistanlı köyünün orta ve güney kesimleridir. Elbistanlı köyü kuzey kesimleri eğimli, engebeli, yüksek, ormanlık, hayvancı grupların gezindiği yaylak ve tamamen dağlık; bu yüzden de seyrek nüfuslu bir yaşam alanıdır. Bu köylerde 1935 yılındaki nüfus yoğunlukları kilometrekareye 15-16 kişidir (Tablo: 3, Şekil: 9).

Kadirli Ovası'ndan hafif eğimli yamaçlarla yükselen tek tek tepeler geçildikçe kuzeye ve doğuya doğru eğim ve yükselti artmakta çevredeki dağların akarsularla yarılmış ve arızalanmış yamaçları üzerinde pek çok kır yerleşmesine tesadüf edilmektedir. Bu sahalarda yer alan yerleşmeler, topografyanın elverdiği ölçüde bir araya gelme eğiliminde olmuşlardır. Bu sebeple yerleşmeleri kümeler halinde araziye dağılmış olarak görmektediriz. Bu sahalarda devam eden beşeri yaşam ne ovada, ne de dağlık alanda gördüğümüz yaşama benzemektedir, ne de onlardan tamamen ayrılmaktadır.

Kadirli Ovası'nda yaşayan insanlarla Orta Toroslar dağlık kuşağında yaşayan insanları birbirinden ayıran “ovalı, obalı” ya da “çukuralı, dağlı” ifadelerinin yerli bir tabir olarak bu yörede sıkça kullanılması, bu sahaların söz konusu iki morfografik ünite

arasında fiziki anlamda “bir geçiş sahası” olması yanında, beşeri anlamda da “bir geçiş sahası” olduğunu ortaya koymaktadır. Ova ile dağlık sahalarda kalan bu tepelikler sahası; yüzey şekilleri, iklim elemanlarına ait değerler, bitki örtüsü, arazi yapısı, su kaynakları, nüfus ve yerleşmelerin dağılışı ve ekonomik faaliyetler bakımından değişikliklerin ortaya çıktığı, gerçek anlamda “bir geçiş” sahasıdır.

Bu sahada her şeyden önce ova ünitesi sona ermekte, 50 metrelerden yaklaşık 750-800 metrelere kadar yükselti ve eğim değerleri artmakta, yer yer tepelere ait zirveler geçilmektedir. Yükseltinin artmasıyla birlikte sıcaklık değerlerinde ortalama olarak 3-4°C düşüşler görülmektedir. Ayrıca Akdeniz üzerinden gelen nemli hava kütleleri Çukurova'yı geçerek Torosları tırmandığı bu sahalarda yağış değerlerini artırmaktadır. Kıyıdağ itibaren 750-800 metrelere kadar görülen çalılar ve ağaççıklardan oluşan kurakçıl Akdeniz maki bitki örtüsü, bu metrelerden sonra yerini kızılçam ormanlarına bırakmaktadır.

Ovadaki tarımsal potansiyeli artıran alüvyal araziler, yamaçların hafif eğimli düzlüklerinde akarsuların tabanlarına sokulmakta, onları giderek daralan şeritler halinde iri unsurlu kumlardan ve çakıllardan oluşmuş kolüvyaller takip etmektedir. Yamaçların aşağı kesimlerinden itibaren akarsuların içine gömüldüğü kumtaşı, kil ve marn tabakaları yerini daha yukarılarda kalker arazilere bırakmakta, daha sonra kalker araziler dağların zirvelerine kadar devam etmektedir. Bu araziler üzerinde de kahverengi orman topraklarına rastlanır. Yüksek kireç içeriğine sahip ana kaya üzerinde oluşan bu topraklar üzerindeki hafif eğimli alanlarda kuru tarım yapılırken daha doğuya ve kuzeye doğru gidildikçe eğim artmakta ve tarım alanlarının yerini otlak ve mera alanları almaktadır.

İlçe merkezinin güneyinden ovanın doğu kenarı boyunca ilçenin güney sınırına kadar olan sahadaki Topraktepe, Çığcık, Yukarı ve Aşağı Bozkuyu köylerinin yer aldığı hafif eğimli ve doğuya doğru engebeli sahadaki sorunları ileri düzeydedir. Bu bölgede karşımıza çıkan içme suyu için açılmış artezyen kuyuları ve yer yer rastladığımız köy çeşmeleri susuzluk problemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu köylerde de 1935 yılındaki nüfus yoğunlukları kilometrekareye 14-21 kişi arasında değişmektedir (Tablo: 3, Şekil: 9). Tepelikler sahası, ova ile dağlık üniteye nüfus dağılışı ve yoğunluğu arasında da geçiş özelliği göstermektedir. Nitekim buradaki köyler araziye kümeler halinde dağılmış toplu mahalle yerleşmelerinden meydana gelmiştir. Tepelikler sahasında yaşayan insanlar her şeyden önce ovadaki gibi toprağa sınımsız bağlıdırlar. Kuru tarım yöntemiyle ova yerleşmelerinde görmediğimiz kadar çeşitte tarla ürünü yetiştirmektedirler. Akarsu vadilerine yakın olan kesimlerde genellikle sebze bahçeleri, eğimli arazilerde ise çeşitli meyve bahçeleri oluşturmuşlardır. Hemen hemen sebzenin her çeşidinin yetiştirildiğini

gördüğümüz bu köylerde, başta nar ve zeytinlikler olmak üzere karpuz, kavun, portakal, mandalina, kızılçık, elma, armut, vb. pek çok meyve de yetiştirilmektedir. Hatta yaz aylarında yaylaya çıkan bazı ova köylüleri güzergâhları üzerindeki bu köylerden sebze ve meyve ihtiyaçlarını bile karşılayabilmektedirler. Yamaç köylerinin çevresindeki otlak ve mera alanları da değerlendirildiği gibi diğer hayvancılık faaliyetlerine de önemli ölçüde yer verilmektedir. Başta küçükbaş hayvancılık faaliyetleri olmak üzere, “canlı hayvan ticareti “ve “süt inekçiliği” için büyükbaş hayvancılık, özel şirketlere ait çiftlikler halinde kümes hayvancılığı ve arıcılık yaygın faaliyetlerdir.

Bütün bu fiziki, beşeri ve ekonomik unsurlara ait özelliklerin bir araya geldiği tepelik sahası, tespitimize göre sadece doğal olarak değil aynı zamanda beşeri anlamda da bir geçiş sahası özelliğine sahiptir. Bu söz konusu sahada adını daha önce zikrettiğimiz (Cıgıcık, Topraktepe, Yukarı ve Aşağı Bozkuyu) köyler haricinde Şahaplı, Karakütük, Yenigün, Kesim, Durmuşsofular, Sofular, Bekereci ve Bahadrlı köylerinin nüfus yoğunlukları 1935 yılında kilometrekareye 14-25 kişi arasında değişmektedir (Tablo: 3, Şekil: 9).

1935 yılındaki nüfus yoğunlukları kilometrekareye 14 ila 25 kişi arasında değişen köylerin % 36'sı (8 köy) Yukarı Çukurova olarak bilinen Kadirli Ovası'nda yer almaktadır. Bu köyler genellikle Sumbas Çayı, Kesiksuyu ve Savrun Çayı'nın yatağı ve çevresindeki bataklık sahalara karşılık gelen Mecidiye, Azaplı, Kerimli, Akköprü, Kümbet, Vayvaylı, Kiremitli ve Erdoğdu köyleridir (Tablo: 3, Şekil: 9).

1935 yılında Kadirli ilçesi köylerinin % 25'inin (12 köy) nüfus yoğunlukları kilometrekareye 26 ilâ 43 kişi arasında değişmektedir. Bu köylerden tepelikler sahasında yer alan Yusufizzettin ve Harkaçtuğı köyleri az eğimli yamaçların ova ünitesiyle kesiştiği ilçe merkezine yakın olan konumları nedeniyle; Sarıtanişmanlı, Oruçbey ve Kayasuyu köyleri ise tepelik sahasının orta kesimlerindeki nispeten dar yüzölçümleri ile yoğun nüfuslu sahalardır. Ova ünitesinde yer alan Aşağı Çıyanlı, Çaygeçit, Tozlu, Aydınlar ve Hardallık köyleri yüksek tarım potansiyellerine paralel olarak 1935'deki yurt dışı göçlerinin kabul sahaları olmaları nedeniyle Kadirli Ovası'nın en kalabalık nüfuslu köyleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bu köyler, dar bir yüz ölçüme sahip Amberinarkı ve Çınar köyleri ile birlikte Kadirli ovasının yoğun nüfuslu köyleri arasında yer almaktadır (Şekil: 9).

1935 yılında Kadirli ilçesi köylerinin en yoğun nüfuslu köyleri kilometrekareye 50 kişiden fazla olan Yalnızdut, Halitağalar, Narlıkışla ve Karabacak köyleridir. Halitağalar ve Narlıkışla köyleri yüzölçümü dar ve ilçe merkezine yakın konumları, Yalnızdut ve Karabacak köyleri ise Savun Çayı yatağı ve bataklık sahalardan uzakta olmaları nedeniyle

yoğun nüfuslu sahalardır. Karabacak, kilometrekareye düşen 100 kişiyle ilçenin en yoğun nüfuslu köyüdür (Tablo: 3, Şekil: 9).

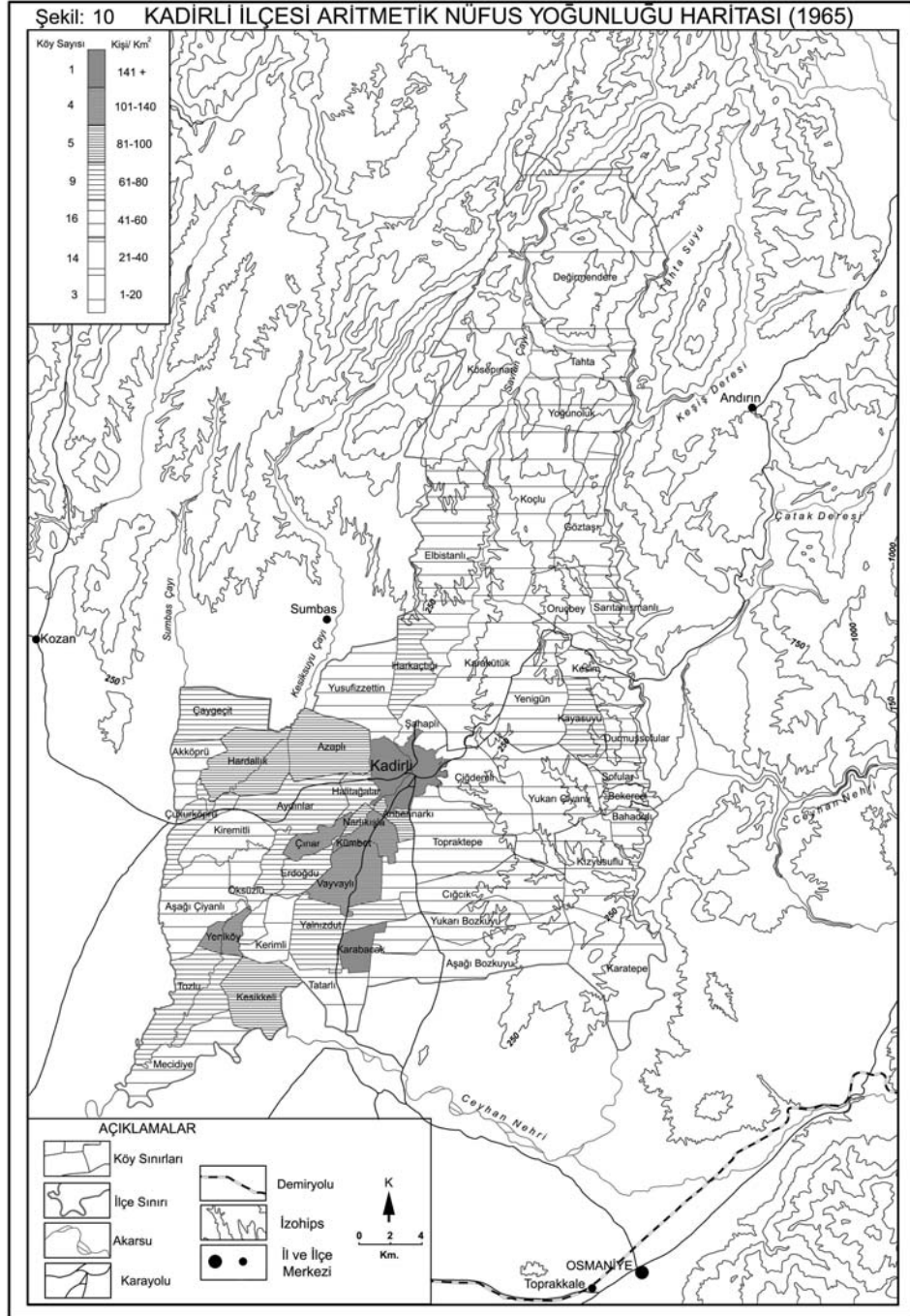
1935 yılı nüfus yoğunluğu değerlendirmelerini 1965 ve 2000 yılı aritmetik nüfus yoğunluğu haritaları ile karşılaştırarak bağıntılar kuracak olursak: 1965 yılında 59.000'i aşan kır nüfusu ile Kadirli ilçesi, 1927'den itibaren yaklaşık 40 yıl içerisinde % 172 oranında bir artış göstermiştir. Buna göre Cumhuriyetin ilk yıllarında ova ünitesinde yoğunlaşmış olarak görülen kır nüfusu, Kesikkeli köyünün katılımından sonra 1965 yılında daha da bir yoğunluk kazanmıştır (Tablo: 4, Şekil: 10). Dahası, tepelikler ünitesi ile dağlık üniteye görülen nüfus yoğunlukları da artmıştır. Tepelikler ünitesinde görülen bu manzara, daha sonraki dönemlere belirgin olarak yansımıştır.

Tablo: 4 1965 Yılı Kadirli İlçesi Köylerinin Nüfus Yoğunlukları (Kişi/Km²)

1-20	21-40	41-60	61-80	81-100	101-140+	141+
Değirmendere 8	Koçlu 22	Yukarı Bozkuyu 41	Yalnızdut 64	Kesikkeli 83	Kümbet 108	Karabacak 186
Kösepinarı 8	Aşağı Bozkuyu 26	Yusufzettin 42	Erdoğdu 65	Azaplı 83	Vayvaylı 118	
Karatepe 13	Yukarı Çıyanlı 27	Elbistanlı 43	Çaygeçit 68	Narlıkişla 85	Yeniköy 126	
	Göztaşı 30	Bekereci 44	Harkaçtığı 68	Amberinarkı 91	Çınar 133	
	Kerimli 31	Çığcık 46	Kayasuyu 69	Hardalık 92		
	Kızıusuflu 32	Mecidiye 47	Çukurköprü 74			
	Tahta 34	Bahadrlı 48	Tozlu 75			
	Şahaplı 35	Akköprü 49	Aydınlr 77			
	Sögütlüdere 35	Durmuşsofular 52	Halitağalar 77			
	Kesim 36	Aşağı Çıyanlı 54				
	Karakütük 37	Sarıtaşımanlı 55				
	Oruçbey 39	Yeniğün 55				
	Tatarlı 39	Öksüzlü 58				
	Yoğunoluk 39	Topraktepe 58				
		Sofular 58				
		Kiremitli 59				

Kaynak: DİE

1965 yılı aritmetik nüfus yoğunlukları haritasındaki en yoğun nüfuslu sahalr, Kadirli-Adana ve Kadirli-Osmaniye ulaşım güzergâhları ile Savun Çayı, Kesik Suyu ve Sumbas Çayı vadileri boyunca görölmektedir. Diğer yoğun nüfuslu sahalr, ilçenin doğusundaki Keşiş Suyu vadisinin en fazla genişlediğı alana karşılık gelmektedir ki, bu sahalr bu günkü Aslantaş Baraj Gölü'nün batı kıyılarıdır. En az yoğunluğa sahip alanlar ise önceki yıllara göre biraz daha daralmış olarak ilçenin kuzeyindeki dağlık sahaya ve güneydoğudaki Karatepe köyü tepelikler sahasına karşılık gelmektedir (Şekil: 10).

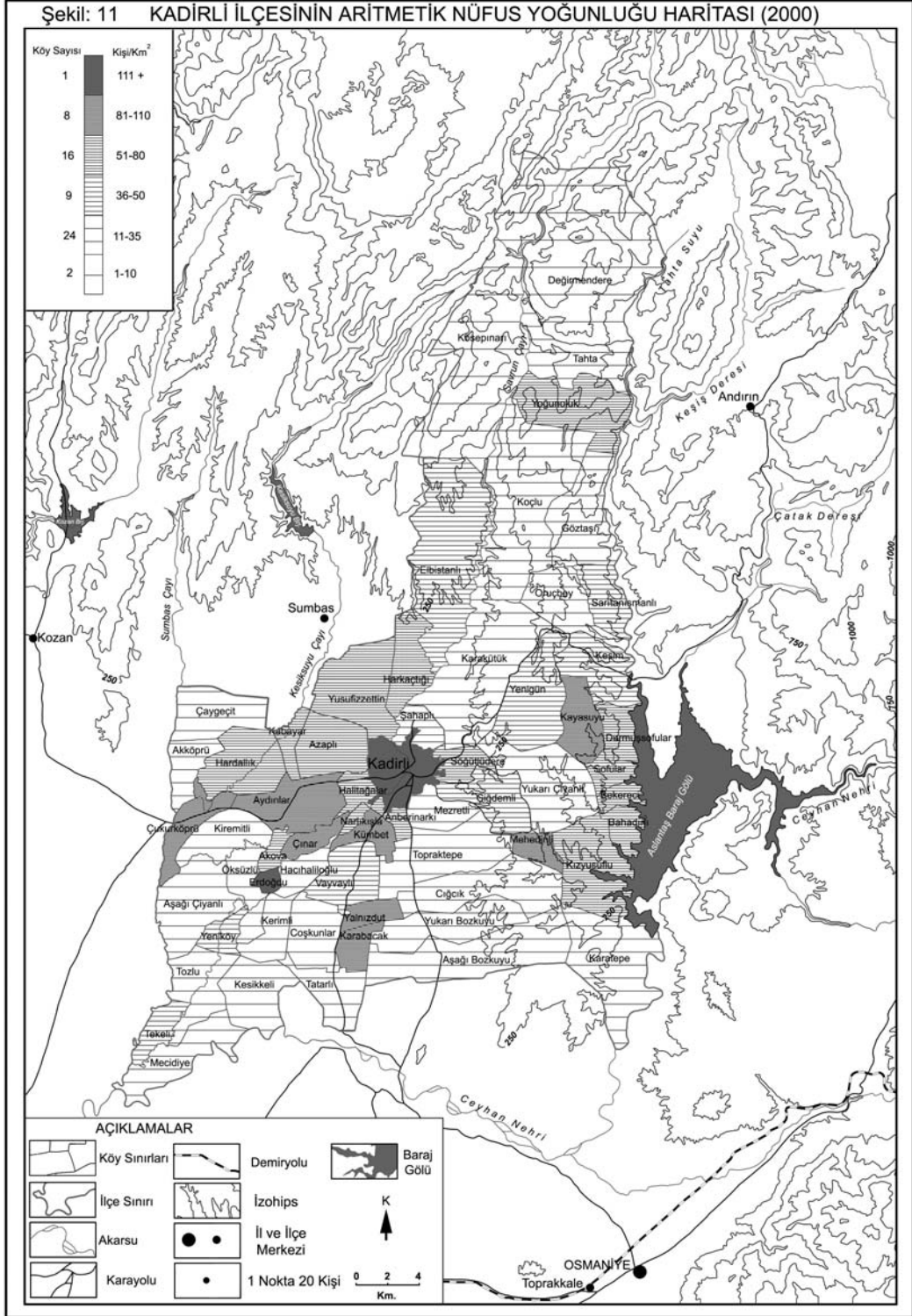
2000 yılında, Kadirli Ovası'ndaki nüfus yapısının bir hayli değişmiş olduğu görülür. Kadirli Ovası'nda genel hatlarıyla nüfus yoğunlukları düşmüştür. Ova ünitesi bir

çember içerisine alınacak olursa, nüfus yoğunluğunun çemberin kuzey yarısında fazla, güney yarısında ise daha az olduğu dikkati çekmektedir. Çemberin kuzeyindeki yoğun nüfuslu alan, Sumbas-Kesik Suyu-Savrun Çayı tarımsal sulama havzalarının bulunması ve ilk sulama şebekesinin burada kurulmuş olması bakımından önem kazanmıştır. İlçenin en önemli güzergâhı olan Kadirli-Adana karayolunun bu yöreyi boydan boya geçmesi yoğunlaşma üzerinde etkili olan diğer bir faktör olarak kabul edilebilir. 2000 yılında yoğun nüfuslu diğer sahalara, Aslantaş Baraj Gölü'nün batı kıyılarında yer alan köyler, Kadirli-Osmaniye ulaşım güzergâhı boyunca uzanan köyler ve artık bir kasaba niteliği kazanmış olan kuzeydeki dağlık ünitenin Yoğunluk Kasabası'dır (Tablo: 5, Şekil: 11).

Tablo: 5 2000 Yılı Kadirli İlçesi Köylerinin Nüfus Yoğunlukları (Kişi/Km²)

1-10		11-35		36-50		51-80		81-110		111+	
Değirmendere	8	Mecidiye	19	Elbistanlı	38	Yusufizzettin	51	Karabacak	86	Erdoğan	161
Kösepinarı	8	Aşağı Bozkuyu	20	Şahaplı	40	Kabayar	53	Kümbet	87		
		Koçlu	21	Vayvaylı	41	Yoğunluk	53	Yalnızdud	90		
		Kesikkeli	23	Çiğdemli	41	Akova	55	Mehedinli	91		
		Yukarı Bozkuyu	25	Tekeli	44	Hardallık	59	Çınar	92		
		Oruçbey	26	Sarıtaşmanlı	46	Kızıyusuflu	60	Aydınlar	93		
		Çaygeçit	27	Kesim	47	Sofular	62	Kayasuyu	96		
		Tozlu	27	Yeniköy	47	Narlıkışla	62	Çukurköprü	104		
		Çiğcık	28	Yenigün	48	Harkaçtıği	62				
		Öksüzlü	29			Halitağalar	63				
		Karakütük	29			Amberinarkı	63				
		Mezretli	30			Durmuşsofular	64				
		Karatepe	30			Bekereci	65				
		Göztaş	31			Bahadrlı	67				
		Tatarlı	31			Söğütödere	73				
		Topraktepe	32			Azaplı	75				
		Aşağı Çıyanlı	32								
		Hacıhaliloğlu	32								
		Coşkunlar	33								
		Kerimli	33								
		Akköprü	33								
		Tahta	34								
		Yukarı Çıyanlı	34								
		Kiremitli	35								

Böylece, 1990'lı yılların sonlarına kadar Kadirli ilçesinin nüfus dağılışı ve yoğunluğunda söz sahibi olan ova ünitesi, nüfus bakımından koruduğu önemini 2000'li yıllarda ilçenin dağlık ve tepelik morfografik ünitelerinin yer aldığı engebeli sahalara bırakmıştır. İlçenin en kalabalık nüfuslu köyleri, söz konusu sahalarda yer alan Elbistanlı, Yoğunluk, Kızıyusuflu, Karakütük, Koçlu, Karatepe ve Kayasuyu köyleri iken ovada en kalabalık nüfuslu köyler olarak, Aydınlar, Azaplı, Çukurköprü, Hardallık ve Kümbet köyleri dikkat çekmektedir (Tablo: 2).

SONUÇ

İlçede 1935-2000 yılları arasında nüfus miktarı hayli artmış olmasına ve nüfusu barındıracak alanların giderek daralmış olmasına karşın, şehirselleşme olan yakınlık, ulaşım güzergâhlarının konumu ve ulaşım kolaylıkları, alüvyal topraklardan oluşan verimli ziraat alanları, akarsular ve mevcut sulama kanalları, morfografik özellikler ve ilçenin doğusu, güneydoğusu ve kuzeyindeki reliefin etkisine bağlı olarak gelişen “nüfus dağılışı karakteri” hemen hemen aynı kalmıştır.

İlçe genelinde nüfusun yoğunlaştığı alanlar genellikle önemli ulaşım güzergâhlarının bulunduğu kesimler ile Sumbas ve Savrun Çayı vadisi ve kollarının bulunduğu yüzey şekilleri sade görünümlü Kadirli Ovası’ndaki alanlar ve çevreleridir. Kuru tarım yöntemlerinin uygulanabildiği ilçenin doğusu ve güneydoğusundaki hafif eğimli ve engebeli alanlar ise 1975-1984 döneminde Aslantaş Baraj Gölü ile birlikte sulamalı ziraat alanlarına kavuşmuş ve yöredeki köylerde nüfus yoğunluğu giderek artmıştır. İlçenin kuzeyinde kalan dağlık ünite üzerindeki genellikle ormancılık ve hayvancılık sahaları olarak karşımıza çıkan köylerde ise hem nüfus daha az, hem de araziye dağılışı biçimi daha seyrek kalmıştır.

1980 yılı sonrasında zirai faaliyetlerde yoğun makine gücü kullanılmaya başlanması ve modern tarım yöntemlerinin yaygınlaşması, önemli miktardaki tarımsal işgücünü işsiz bırakmıştır. Dolayısıyla 1990 sonrasındaki dönemlerde özellikle Kadirli ovasında yer alan yerleşmelerde önemli ölçüde nüfus kayıpları olmuştur. Tarımdan arta kalan nüfus, diğer ekonomik sektörlere kaymıştır. Bu durum köyden kente olan göçleri hızlandırmıştır.

Bu arada geleneksel tarım yöntemlerinden fazla bir şey kaybetmeyen ilçenin güneydoğusu, doğusu ve kuzeyindeki dağlık, tepelik ve engebeli sahalardaki köylerde ise kuru tarım faaliyetleri eskisi gibi devam ettiği gibi, bu sahalarda aynı zamanda önemli ormancılık ve hayvancılık sahaları olarak görevini devam ettirmişlerdir. Özellikle yaylacılık faaliyetlerinin karakter değişikliğine uğradığı bu sahalarda, hayvancılık ekonomisine paralel olarak “sayfiye yaylacılığı” önem kazanmaya başlamış ve sayısı 27’yi bulan yayla yerleşmeleri, hem Kadirli şehri ve köylerinin, hem de komşu ilçelerin yoğun bir şekilde kullandığı alanlar haline gelmiştir.

KAYNAKLAR

- AHMET REFİK., 1989, Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200), Enderun Kitapevi, İstanbul.
- BAYSUN, C., 1963, Tezakir, (Ahmet Cevdet Paşa), Türk Tarih Kurumu Yay. No:11, Seri:17b, Ankara.
- GÖYÜNÇ, N., 1991, "Hane Deyimi Hakkında", İ.Ü. E.F., Tarih Derg., S:32, s.331-348, İstanbul.
- GÜMÜŞÇÜ, O., 1995, "Sungurlu İlçesinin Nüfus Özellikleri", A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi, S:4, s.211-232, Ankara.
- HALAÇOĞLU, Y., 1973, "Fırka-i Islahiye ve Yapmış Olduğu İskan", İ.Ü. E.F., Tarih Derg., S:27, s.1-20, İstanbul.
- KARA, H., 1989, "Cumhuriyet'e Kadar Çukurova Nüfusu", A.K.D.T.Y.K., Coğr. Araşt., S:1, s.115-122, ANKARA.
- KARABORAN, H. H., (1996), "Osmaniye'nin Kuruluş ve Gelişmesi", F.Ü., Sosyal Bil. Der., C:8, S:1, s.5-48, ELAZIĞ.
- KARPAT, K. H., 1985, Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics, The University of Wisconsin Press, Madison.
- ÖZGÜR, M., 1993, "Bilecik İlinde Nüfusun Dağılışı", A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi, S:2, s.199-220, Ankara.
- TUTAR, A., 2002, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Kozan Sancağında Müslümanlar ve Gayrimüslimler", Dini Araştırmalar, C:5, S:13, s.149-163, Ankara.
- ÜÇEÇAM KARAGEL, D., 2008, Kadirli İlçesi'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), Elazığ.
- VAYISOĞLU, S. vd., 2000, Kadirli 2000, Kadirli Belediyesi Kültür Hizmetleri Yay.-2, Kadirli.
- YURTSEVER, C., 1999, Kadirli Tarihi, Kadirli Hizmet Birliği Kültür Yayınları, Yay. No:2, Kadirli.
-
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Tapu Tahrir Defteri (1525-1526 Sayımı), No:998, s.486-487, İstanbul.
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Tapu Tahrir Defteri (1562-1563 Sayımı), s.154-158, İstanbul.
- D.İ.E., 1929-2002, 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları, Ankara.
- D.İ.E., 1994, 1990 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Yay. No: 1657, Ankara.
- D.İ.E., 2002, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Osmaniye, DİE Yay. No:2686, Ankara.
- İLLER BANKASI, 1998, Kadirli (Osmaniye) Kanalizasyon Tatbikat Projesi Gerekçe Raporu, Kanalizasyon Dairesi Başkanlığı, Adana.

F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi 2010-20/2

KÖY HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 1984, Köy Envanter Etüdüleri-1981, Adana
Kitapçığı Salname-i Vilayet-i Adana 1309 ve 1319 .